

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-148>

УДК 65.8

ТЕНДЕНЦІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА: БІБЛІОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ

TRENDS IN ENTERPRISE RISK MANAGEMENT RESEARCH: A BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Сова Олександр Володимирович

аспірант,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-6193-1899>

Sova Oleksandr

University of Economics and Law «KROK»

Потреба в ефективному управлінні ризиками підприємства (Enterprise Risk Management, ERM) актуальна в Україні в наш час, оскільки всі підприємства стикаються з проблемами викликаними війною. За допомогою програмного забезпечення VOSviewer, проведено бібліометричний контент-аналіз досліджень щодо ERM на основі ключових слів, цитувань, географічного розподілу та авторства, зібраних із бази даних Web of Science Core Collection. Отримані результати показують, що існують чотири основні сфери наукового інтересу в галузі досліджень ERM. Це підкреслює значення ефективного управління ризиками для підприємств, які прагнуть збільшити свою загальну ефективність.

Ключові слова: управління ризиками підприємства, ERM, бібліометричний аналіз, VOSviewer, аналіз контенту, аналіз цитування, огляд.

The need for effective Enterprise Risk Management (ERM) has never been greater than today, as organizations face complex and interconnected risks. Macroeconomic and geopolitical uncertainties, digital transformation across industries and sectors, cybersecurity, and climate change, among other trends, present significant uncertainties. This article aims to analyze scholarly works dedicated to ERM research. In many organizations, risk management is underdeveloped; the current standard is a reactive approach to risk management. Typically, it is considered in isolation rather than as a core competency and strategic asset. Consequently, risk management processes are inefficient and perceived as additional overhead for decision-making and responding to uncertainties. In this study, bibliometric analysis was used to gather data on researchers (journals, research organizations, and keywords) to identify the most comprehensive and influential research works defining trends and perspectives in the field of ERM. We utilized the VOSviewer v.1.6.10 software tool with a search query for keywords: "enterprise risk management." Publications from the Web of Science Core Collection (WoS CC) starting from 2014 were analyzed. The research demonstrates a close connection between ERM and corporate governance topics. Additionally, clustering of ERM research directions allowed for the identification of sustainable risk management as a separate and promising research direction within the overall risk management system. Spatial-temporal analysis of enterprise risk management indicates that international ERM research is steadily progressing and has made significant strides in recent years. This trend suggests that more scholars are interested in enterprise risk management. Within this work, research was limited to bibliographic analysis of publications from the Web of Science Core Collection, hence the direction for further research involves expanding data for bibliometric citation and content analysis in other databases such as Scopus or Google Scholar.

Key words: ERM, bibliometric analysis, VOSviewer, content analysis, citation analysis, review.

Постановка проблеми. Всесвітньо визнаний підхід до управління ризиками – система управління ризиками підприємства (Enterprise Risk Management, далі – ERM) залишається не дуже добре відомим та використовува-

ним інструментом серед українського бізнесу. Тому ключовим етапом аналізу викликів та загроз для його діяльності є обґрунтування впровадження інструментів, які могли б бути практично використані для розвитку та

вдосконалення стратегії управління ризиками на підприємстві.

Управління ризиками підприємства охоплює скоординовану діяльність у масштабах підприємства, за допомогою якої вони визначають, оцінюють, активно керують усіма ключовими ризиками. Підхід ERM розширює процес управління ризиками, включаючи не лише ризики, пов'язані з випадковими втратами, але й фінансові, операційні, стратегічні, комплаєнс, репутаційні та інші ризики. Крім того, ERM розглядає не лише ризики, які можуть призвести до негативного результату, а й надати нові можливості для підприємства.

Як наслідок, впровадження ERM допомагає підприємствам керувати ризиками, які можуть перешкодити створенню, збереженню та реалізації кінцевих цілей діяльності, а також, що не менш важливо, допомагає використовувати потенційні можливості. Зростаюче усвідомлення важливості та необхідності ефективного управління ризиками призводить до зростання популярності концепції ERM. Однак емпіричних досліджень у цій галузі залишається недостатньо, як і чітких практичних вказівок із впровадження та використання систем ERM.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Безсумнівно, кожна бізнесова організація налаштована на отримання прибутку. З цією метою кожне мале, велике чи середнє підприємство прагне отримати вигідну позицію на ринку і, отже, покращити результати. Для досягнення цієї мети фірмі можуть знадобитися великі ресурси, що може призвести до високих ризиків.

Основи управління ризиками на підприємстві висвітлені в наукових працях багатьох вітчизняних учених, серед яких Бланк І., Вітлінський В., Доба Н., Донець Л., Лопатовський В., Лук'янов В., Мостенська Т., Пікус Н., Таран А., Турко М., Харазішвілі Ю. [6; 7] та інші.

Процес ERM ніколи не принесе результатів, доки керівництво не буде повністю обізнане про фінансові проблеми та політику. На думку Р. Бернарді та К. Пінкуса кожне підприємство повинно починати з того, що усі можливі ризики мають становити стратегічну основу для розробки програми управління ними. Необхідно розрізняти стратегічні ризики для приблизно стабільних періодів, кризи і ті, які можуть виникати несподівано протягом життєвого циклу [2]. А. Бродер припускає, що взаємозв'язок між напрямком розвитку

компанії та системою управління ризиками відображається в ідеї, що вони доповнюють один одного [3]. Такий зв'язок передбачає ймовірність взяття до уваги ризиків і побудови системи заходів для управління ними.

Управління ризиками є важливою складовою загального корпоративного управління. В умовах невизначеності рішення щодо управління ризиками повинні бути сумісними з рішеннями щодо стратегічної діяльності підприємства. Тобто впровадження ERM не є універсальним рішенням і має бути адаптовано до конкретних потреб організації [1].

Згідно з дослідженнями Й. Шміца та А. Віттенберга, управління ризиками не є додатком до загальної структури управління підприємством, а є його ключовою частиною. Стратегічне планування перетворюється на планування ризиків, враховуючи їх вплив на досягнення кінцевої мети діяльності підприємства. Крім того, зміни зовнішнього середовища, такі як політичний характер або зміни в поведінці споживачів, можуть суттєво вплинути на стратегію управління ризиками підприємства [8].

П. Хопкін зазначає, що належне управління ризиками включає визначення ризиків, характеристик для кожної цілі, а також оцінку та встановлення засобів контролю для пом'якшення їх прояву [4].

Згідно з результатами дослідження С. Ян, те, як бізнес бореться з потенційними загрозами, має значний вплив як на рівень успіху, так і на ступінь переваги на ринку (МСП) [10]. Зокрема, результати дослідження показали, що конкурентна перевага служила частковим посередником зв'язку між методами управління ризиками підприємства та продуктивністю МСП [10].

В дослідженні під керівництвом Д. Сеттембре-Блундо доведено, що процес управління ризиками може впливати на підвищення рівня ефективності, сприяючи: створенню безпечних бізнес-процесів; більш ефективному процесу управління з точки зору впливу зовнішнього середовища; ефективному використанню ресурсів в тому числі, фінансових; зменшенню втрат [9].

Сучасні дослідження ERM здебільшого зосереджено в двох напрямках: зв'язок між детермінантами і якістю систем ERM та впливом ERM на фінансову і ринкову ефективність підприємств. Існують різні думки щодо потенціалу ERM для реагування на непередбачені загрози та підвищення ефективності.

Через розбіжності у поглядах вчених щодо ERM за останні роки було проведено чимало досліджень, що охоплюють різні галузі та потребують систематичного, поглибленого як якісного, так і кількісного аналізу. Щоб всебічно охопити весь спектр наявних напрямів досліджень доцільно використати метод бібліометричного контент-аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є визначення наукової спрямованості досліджень концепції ERM у світовій практиці шляхом аналітичного огляду літератури за темою із застосуванням методології бібліометричного контент-аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійний розвиток технологій викликає у підприємств потребу контролювати всі ризики, які можуть негативно вплинути на компанію. Стан вітчизняної економіки забезпечує непередбачуване середовище, тому так багато управлінців зосереджуються на впровадженні відповідної стратегії управління ризиками. Іншими словами, управління ризиками передбачає використання різноманітних технік і методів для зниження можливих майбутніх ризиків. Хороша стратегія управління підприємством починається з аналізу бізнес-середовища, проте незалежно від того, чи це малий бізнес, чи «глобальний гравець», кожне підприємство може постраждати від виникнення можливих ризиків, якщо відсутній процес управління ними. Кінцевою метою управління ризиками є не усунення всіх ризиків, оскільки це неможливо, а досягнення оптимального співвідношення.

Концепція ERM зазнала численних інтерпретацій і досліджень, створивши основу для процесу, який може суттєво вплинути на ефективність підприємства. Незважаючи на те, що протягом багатьох років ця концепція активно обговорювалася, вона розглядається лише як актив в управлінні організацією. Ідея ERM завжди була пов'язана з такими дослідженнями, як стійкість, корпоративне управління, зростання сектору МСП тощо.

Кількість досліджень корпоративного управління ризиками (ERM) зростає, адже є розуміння, наскільки важливо управляти ризиками; бізнес-середовище ускладнюється, доступних даних стає більше, а можливості постійно змінюються. У той час як підприємства намагаються знайти кращі способи управління ризиками, дослідники проводять складніші дослідження, щоб отримати більш глибокі результати, які сприятимуть покращенню практичного впровадження

ERM. Постійне зростання кількості досліджень ERM має важливе значення для того, щоб підприємства розробляли ефективні стратегії управління ризиками задля мінімізації їх наслідків.

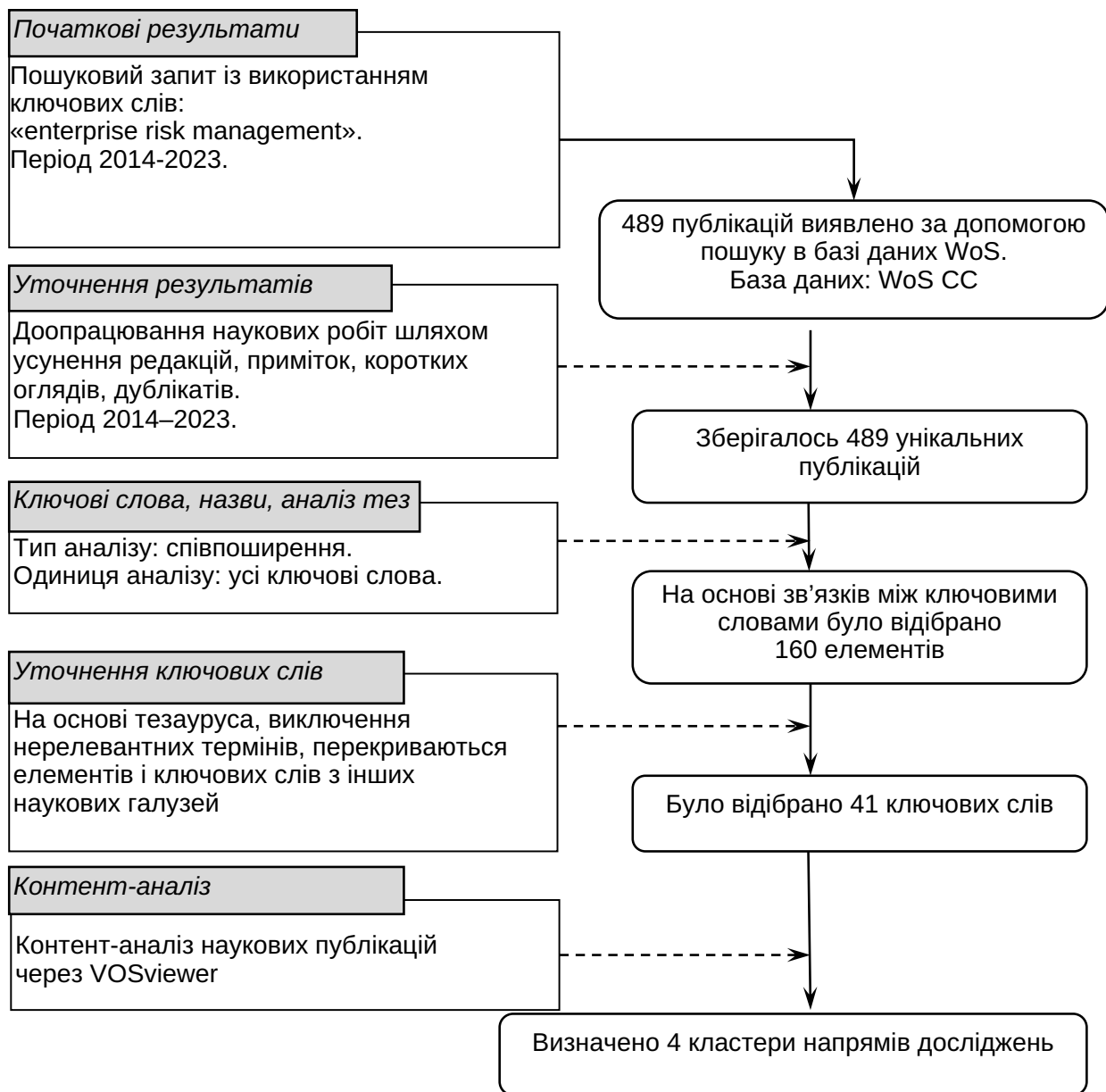
В цій роботі використано бібліометричний аналіз для збору даних про дослідників (авторів наукових праць), журнали, дослідницькі організації та ключові слова для виявлення найбільш повних та впливових дослідницьких робіт, що визначають тенденції та перспективи в галузі дослідження ERM.

Нами використано програмний інструмент VOSviewer v.1.6.10 з пошуковим запитом keywords: «enterprise risk management». Проаналізовані публікації з Web of Science Core Collection WoS(CC) починаючи з 2014 року, Блок-схема, що показує етапи пошуку наукової літератури та процес вибору критеріїв для бібліометричного аналізу, зображена на рисунку 1.

За належної перевірки даних пошуку за часовими фільтрами та ключовим словом «управління ризиками підприємства» після перевірки дублікатів та нерелевантних елементів, чисельність набору даних становила 489 записів. Використання бази даних WoS(CC) гарантує, що дані були вичерпними та репрезентативними для галузі дослідження ERM, надаючи великий розмір вибірки статей для аналізу. Використання фільтрів і ручного відсіву допомогло забезпечити релевантність і точність даних, забезпечивши надійну основу для бібліометричного аналізу.

Отримані 4 кластери досліджень (рис. 2) дозволяють виділити 4 основних напрямки наукового інтересу до проблем впровадження ERM. Ці результати підкреслюють важливість ефективних стратегій управління ризиками для підприємств, які прагнуть підвищити свою конкурентну позицію та загальну ефективність. Крім того, така графічна візуалізація вказує на зростання кількості праць, які досліджують складну взаємодію між методами управління ризиками, ефективністю діяльності фірми та різними факторами. Доцільно впроваджувати подальші дослідження, щоб повністю з'ясувати основні механізми, за допомогою яких функціонують ці відносини, а також вивчити потенційні шляхи оптимізації практики управління ризиками задля та підвищення вартості бізнесу.

Важливість ERM зростає, оскільки підприємства та дослідники все більше усвідомлюють необхідність покращення управління ризиками в складному сучасному бізнес-

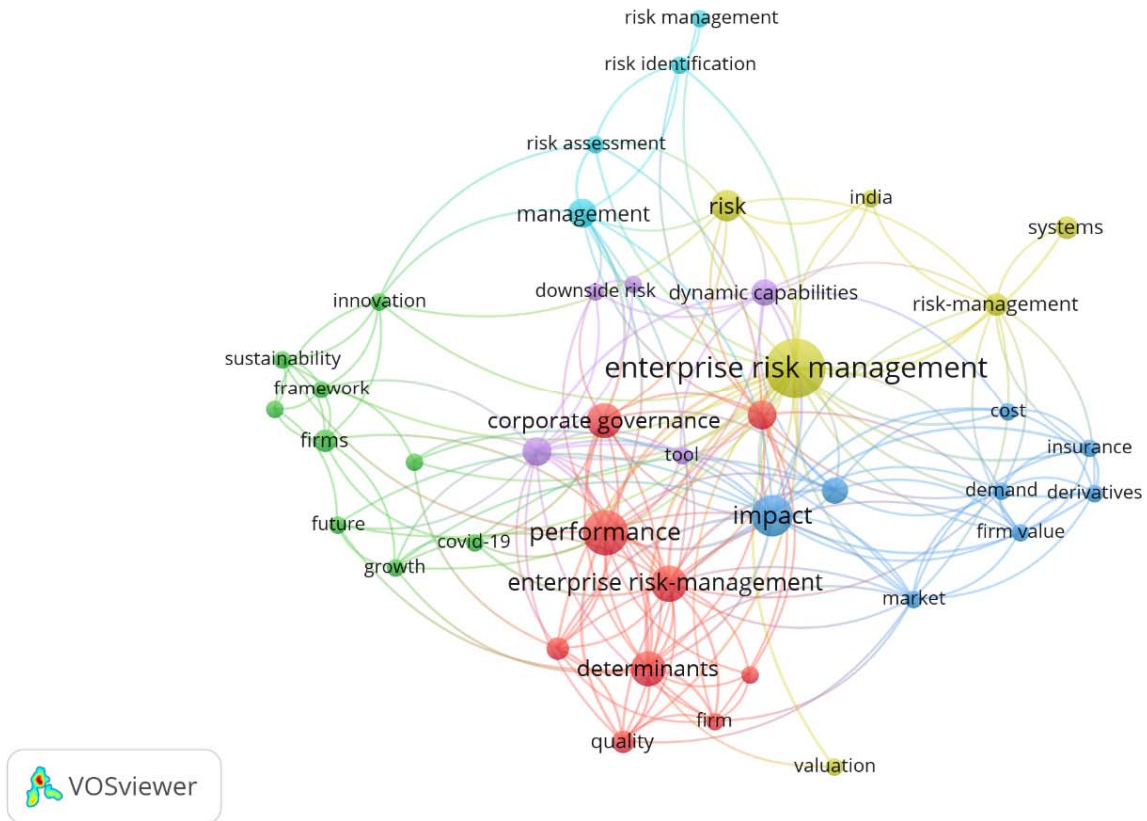
Рис. 1. Методологія дослідження вивчення ERM через VosViewer (створено через VOSviewer v.1.6.10)

середовищі. Просторово-часове дослідження управління ризиками підприємств вказує на те, що міжнародні дослідження ERM неухильно розвиваються та досягли значного прогресу за останні роки. Ця тенденція вказує на те, що більше науковців цікавляться управлінням ризиками підприємства. Хронологічний розвиток (рис. 3) досліджень вказує на те, що найбільш сучасні дослідження ERM пов'язані з США, Данією, Італією, Індією.

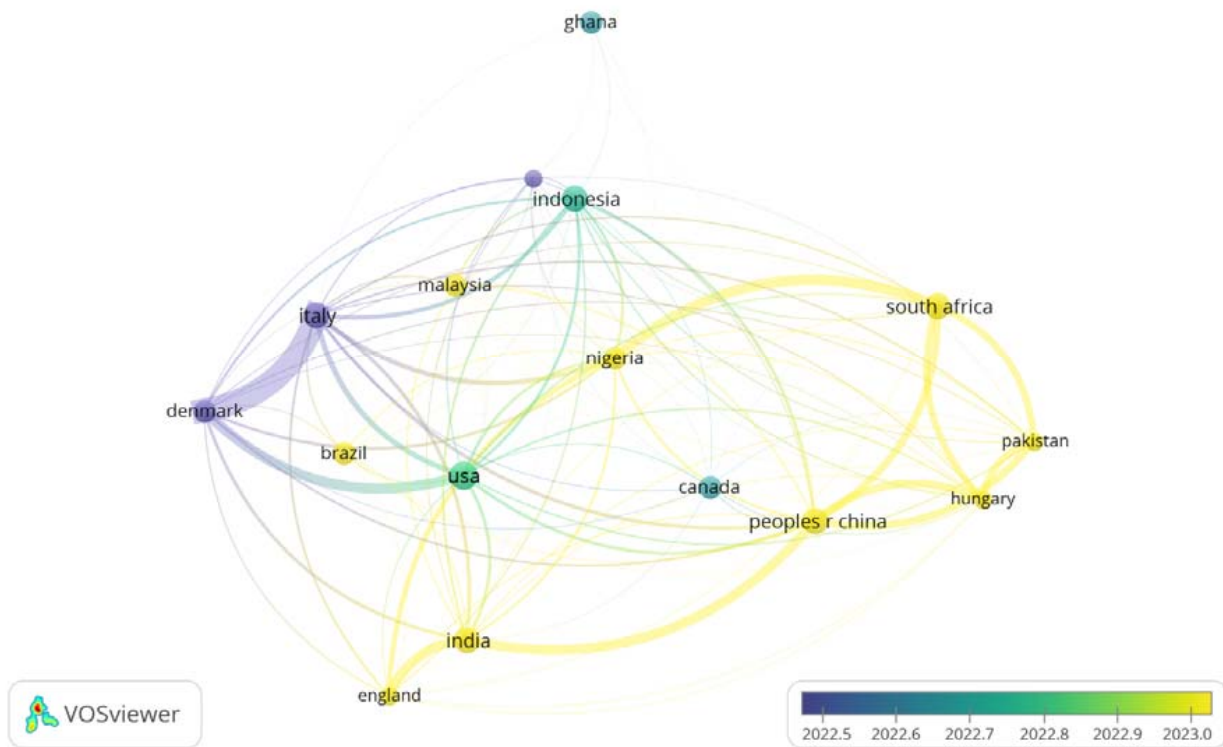
Розширення досліджень на тему ERM можна пояснити бажанням регуляторів, стейкхолдерів та бізнесу покращувати ефективність та стійкість підприємств в умовах

постійних викликів, пов'язаних в першу чергу турбулентністю зовнішнього середовища.

Висновки. Глобальна зацікавленість і адвокація щодо прийняття та впровадження системи управління ризиками зростає. ERM інтегрує і пов'язує всі ризики, з якими стикається підприємство, у цілісний спосіб, комплексно та узгоджено, замість точкового усунення загроз. Впровадження системи управління ризиками дозволяє підвищити ефективність і цінність підприємства. На практиці існують різні підходи до впровадження системи управління ризиками та варіації моделей корпоративних ERM.

Рис. 2. Графічна візуалізація зв'язку між дослідженнями ERM (створено через VOSviewer v.1.6.10)

Рис. 3. Карта візуалізації просторово-часових вимірювань досліджень ERM згідно з базою даних Web of Science Core Collection за 2014–2023 рр. (створено через VOSviewer v.1.6.10)

Враховуючи той факт, що прийняття та впровадження конкретних моделей ERM залежить від багатьох факторів, подальші дослідження системи управління ризиками доцільно зосереджувати на перспективі мінімізації впливу непередбачених обставин.

Крім того, кластеризація напрямів дослідження ERM допомогла виокремити управління ризиками сталого розвитку як окремий

перспективний напрям досліджень в межах загальної системи управління ризиками.

В межах цієї роботи дослідження обмежувалося бібліографічним аналізом публікації з Web of Science Core Collection, тому напрямком подальших досліджень за темою є розширення даних для бібліометричного цитування та аналізу вмісту в інших базах даних, таких як Scopus або Google Scholar.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Arena, M., Arnaboldi M., Azzone G. (2010). The organizational dynamics of Enterprise Risk Management. *Accounting, Organizations and Society*, 35(7), pp. 659–675. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2010.07.003>
2. Bernardi R. A., Pincus K. V. (1996). The relationship between materiality thresholds and judgments of fraud risk. *Managerial Finance*, 22(9), pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1108/eb018578>
3. Brodeur A., Buehler K., Patsalos-Fox M., Pergler, M. (2010). A board perspective on enterprise risk management. *McKinsey & Company*, 18, pp. 1–15.
4. Hopkin P. (2018). Fundamentals of risk management: understanding, evaluating and implementing effective risk management. *Kogan Page Publishers*. 489 p.
5. Grishnova, O., Cherkasov, A. & Brintseva, O. (2019) Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*, 17(2), pp. 18–31
6. Kharazishvili, Y., Grishnova, O., & Kamińska, B. (2019). Standards of living in Ukraine, Georgia, and Poland: identification and strategic planning. *Virtual Economics*, 2(2), 7–36.
7. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Grishnova, O., Hutsaliuk, O., Petrova, I., & Kalinin, O. (2023, November). Modeling of priority institutional measures to overcome threats to sustainable development of the region. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1269, no. 1, p. 012023). IOP Publishing.
8. Schmitz J., Wittenberg A. (2012) *Dynamic Financial Planning – Making Enterprise Risk Management Matter*. *Risk Journal*, 2, pp. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1486.4086>
9. Settembre-Blundo D., González-Sánchez R., Medina-Salgado S., García-Muiña, F. E. (2021). Flexibility and resilience in corporate decision making: a new sustainability-based risk management system in uncertain times. *Global Journal of Flexible Systems Management*. 22 (Suppl. 2), pp. 107–132. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40171-021-00277-7>
10. Yang S., Ishtiaq M., Anwar M. (2018). Enterprise Risk Management Practices and Firm Performance, the Mediating Role of Competitive Advantage and the Moderating Role of Financial Literacy. *Journal of Risk and Financial Management*. 11(3):35. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm11030035>

REFERENCES:

1. Arena, M., Arnaboldi M., Azzone G. (2010). The organizational dynamics of Enterprise Risk Management. *Accounting, Organizations and Society*. 35(7), pp. 659–675. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.aos.2010.07.003>
2. Bernardi R. A., Pincus K. V. (1996). The relationship between materiality thresholds and judgments of fraud risk. *Managerial Finance*, 22(9), pp. 1–15. DOI: <https://doi.org/10.1108/eb018578>
3. Brodeur A., Buehler K., Patsalos-Fox M., Pergler, M. (2010). A board perspective on enterprise risk management. *McKinsey & Company*, 18, pp. 1–15.
4. Hopkin P. (2018). Fundamentals of risk management: understanding, evaluating and implementing effective risk management. *Kogan Page Publishers*. 489 P.
5. Grishnova, O., Cherkasov, A. & Brintseva, O. (2019) Transition to a new economy: transformation trends in the field of income and salary functions. *Problems and Perspectives in Management*, 17(2), pp. 18–31
6. Kharazishvili, Y., Grishnova, O., & Kamińska, B. (2019). Standards of living in Ukraine, Georgia, and Poland: identification and strategic planning. *Virtual Economics*, 2(2), 7–36.
7. Kharazishvili, Y., Lyashenko, V., Grishnova, O., Hutsaliuk, O., Petrova, I., & Kalinin, O. (2023, November). Modeling of priority institutional measures to overcome threats to sustainable development of the region. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 1269, no. 1, p. 012023). IOP Publishing.
8. Schmitz J., Wittenberg A. (2012) *Dynamic Financial Planning – Making Enterprise Risk Management Matter*. *Risk Journal*, 2, pp. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.1486.4086>

9. Settembre-Blundo D., González-Sánchez R., Medina-Salgado S., García-Muiña, F. E. (2021). Flexibility and resilience in corporate decision making: a new sustainability-based risk management system in uncertain times. *Global Journal of Flexible Systems Management*. 22 (Suppl. 2), pp. 107–132. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40171-021-00277-7>
10. Yang S., Ishtiaq M., Anwar M. (2018). Enterprise Risk Management Practices and Firm Performance, the Mediating Role of Competitive Advantage and the Moderating Role of Financial Literacy. *Journal of Risk and Financial Management*. 11(3):35. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm11030035>